

کالبدی برای تجارت؛ سازمان جهانی تجارت

بخش سوم

از: محمد حسام حسامی

گروهی از کشورها منعقد نماید و این شرایط را فقط در مورد کالاهای داخل گروه به کار برده و نسبت به کالاهای خارج از گروه با اعمال تبعیض رفتار کند، یا می‌تواند برای کشورهای در حال توسعه امتیازات ویژه دسترسی به بازار خود را مهیا سازد و همچنین در مورد کشور مشخصی، موانعی را برای واردات محصولات کشاورزی خاصی که رفتار غیر منصفانه در مورد آنها در نظر گرفته شده است، ایجاد نماید و در حوزه خدمات، کشورها اجازه دارند در مواردی تبعیض قائل شوند، البته این استثنائات فقط در شرایط معینی مورد قبول است.

به طور کلی این اصل به معنای آن است که هر گاه کشوری یکی از موانع تعرفه ای خود را کاهش دهد یا دسترسی به یکی از بازارهای خود را تسهیل نماید این نوع رفتار باید برای همان نوع کالاها یا خدمات برای تمام طرف‌های تجاری آن کشور نیز رعایت شود، مگر در مورد استثنائاتی که در موافقتنامه‌های این سازمان قید شده باشد. * اصل رفتار ملی؛^(۴) با داخلی و خارجی رفتار مساوی داشته باشیم:

بر اساس این اصل کشورها با کالاهای وارداتی و تولیدات داخلی حداقل پس از ورود کالاهای خارجی به بازارشان، باید رفتار یکسانی داشته باشند و همچنین همین شیوه را باید در مورد خدمات داخلی و خارجی، علائم تجاری داخلی و خارجی، حق تکثیر و حق اختراع نیز بکار ببندند. این اصل در هر سه موافقتنامه اصلی سازمان (ماده سه GATT، ماده هفده GATS، ماده سه TRIPS) یافت می‌شود البته هرچند با تفاوتی جزئی.

لازم به توضیح است رفتار ملی تنها زمانی به کار برده می‌شود که کالا، خدمات و موارد مربوط به دارایی فکری وارد بازار داخل کشور شده باشد یعنی وضع حقوق گمرکی بر

اتباع خود و محصولات، خدمات و اتباع خارجی تفاوت قائل شود. بنابراین دو اصلی که بر پایه تجارت بدون تبعیض استوار می‌باشد، به شرح زیر تعریف شده است:

* اصل دولت کامله الوداد "MFN"^(۱)؛ رفتار یکسان و بدون تبعیض با دیگران؛ بر اساس موافقتنامه سازمان جهانی تجارت، کشورها معمولاً نمی‌توانند بین طرف‌های تجاری خود تبعیض قائل شوند. اعطای یک امتیاز به یک کشور سبب می‌شود که همین شیوه رفتار نیز با سایر اعضای سازمان جهانی تجارت اتخاذ شود یعنی اگر کشوری منافعی را به یک طرف تجاری می‌دهد، مجبور است همین رفتار را به سایر کشورهای عضو سازمان اعطا نماید تا آنها نیز از حداکثر منافع ممکن بهره مند شوند.

لازم به توضیح است که این اصل به عنوان اولین ماده در موافقتنامه GATT به چشم می‌خورد و همچنین در سایر موافقتنامه‌ها این سازمان مانند GATS^(۲) و TRIPS^(۳) همواره در اولویت قرار داشته است. این اصل در هر موافقتنامه ای به گونه مختلفی مطرح می‌شود و در برخی موارد استثنائاتی نیز دارد، به عنوان مثال کشوری می‌تواند یک موافقتنامه تجارت آزاد را با

اشاره:

با توجه به آنچه پیش از این، در دو فصل نخست مورد اشاره قرار گرفت، شالوده سیستم (نظام) کنونی سازمان جهانی تجارت تا حدودی تبیین شد. اکنون پیش از اینکه وارد بحث موافقتنامه‌های این سازمان شویم، لازم است اصول بنیادین نظام بازرگانی چند جانبه را که همواره موافقتنامه‌های این سازمان از آن متأثر بوده است، تشریح کنیم.

اصول بنیادین نظام بازرگانی چندجانبه؛ قلب موافقتنامه‌های WTO:

موافقتنامه‌های این سازمان طولانی و پیچیده است چرا که این موافقتنامه‌ها، مستندات قانونی هستند که بخش اعظمی از فعالیت‌ها را پوشش می‌دهند و با موضوعاتی چون کشاورزی، منسوجات و پوشاک، بانکداری، ارتباطات راه دور، خریدهای دولتی، استانداردهای صنعتی، ایمنی محصول، بهداشت مواد غذایی، دارایی‌های فکری و غیره مرتبط است و به اقتضای هر موضوع دارای جزئیات متفاوتی است، ولی آنچه در سراسر اسناد این سازمان به گونه ای یکسان حفظ شده و همواره به چشم می‌خورد، اصول بنیادین نظام بازرگانی چند جانبه است که همیشه در اولویت قرار دارد. بر اساس این اصول نظام تجارت چند جانبه باید ویژگی‌های را داشته باشد که به اختصار در پی این نوشتار تشریح می‌شوند:

۱-۱: تجارت بدون تبعیض

اولین و یکی از مهم ترین اصول تاکید شده در اسناد این سازمان، تجارت بدون تبعیض است یعنی یک کشور نباید بین طرف‌های تجاری خود تبعیض قائل شود و همچنین نباید بین محصولات، خدمات و یا

واردات یک محصول به معنای نقض رفتار ملی نمی‌باشد، حتی اگر برای آن محصول داخلی، مالیات معادلی نیز وضع نشده باشد.

۱-۲ : تجارت آزادتر؛ آزادی تدریجی و بر پایه مذاکرات:

کاهش موانع تجاری از جمله روشن‌ترین ابزار تشویق و آزاد سازی تجارت است، موانع فرا روی تجارت شامل حقوق گمرکی، ممنوعیت‌های وارداتی، سهمیه بندی وارداتی و موضوعاتی دیگری چون کاغذ بازی و سیاست‌های نرخ ارز از جمله مواردی است که در سازمان جهانی تجارت و طی سال‌ها مورد بحث و بررسی قرار گرفته است، اگر چه باز کردن بازارها و آزاد سازی تجارت که در گرو کاهش موانع تجاری است، می‌تواند سودمند باشد اما این تغییرات نیازمند زمان است. بنابراین موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت به کشورها اجازه می‌دهد تا تغییرات را به تدریج و از طریق "آزادسازی گام به گام" به انجام رسانند و همچنین کشورهای در حال توسعه مجال بیشتر برای تحقق تعهداتشان دارند.

تلاش مستمر برای آزادسازی تجارت در دو شکل تعهد مربوط به کاهش تعرفه‌ها و تعهد مربوط به ممنوعیت استفاده از سایر اشکال حمایت در قالب عوارض یا مقررات ناظر بر خرید، فروش، حمل یا توزیع کالا بروز می‌کند.

۱-۳ : قابلیت پیش بینی؛ تثبیت و ایجاد شفافیت:

چه بسا در بعضی مواقع نگرانی ناشی از نامشخص بودن موانع تجاری از نگرانی افزایش این موانع بیشتر باشد، بنابراین تعهد مبنی بر افزایش نیافتن موانع تجاری به اندازه کاهش موانع تجاری اهمیت دارد چرا که این دسته از تعهدات تصویر روشن تری از فرصت‌های آتی را برای بنگاه‌های اقتصادی به نمایش می‌گذارد. در شرایطی که ثبات وجود دارد و اوضاع قابل پیش بینی است، سرمایه گذاری تشویق می‌گردد،

فرصت‌های شغلی ایجاد شده و مصرف کنندگان می‌توانند از منافع رقابت یعنی قدرت انتخاب و قیمت‌های کمتر حداکثر بهره را ببرند، در حقیقت سیستم تجاری چند جانبه تلاشی است از سوی دولت‌ها برای ایجاد محیط تجاری با ثبات و شرایطی با قابلیت پیش بینی. این رویه سعی دارد با شیوه‌های گوناگون، قابلیت پیش بینی و ثبات را بهبود ببخشد یعنی با اطمینان بخشیدن به طرف‌های تجاری نسبت به عدم تغییر شرایط موجود و همچنین اعلام قبلی تغییرات البته در صورتی که ایجاد تغییرات ضروری باشد.

در سازمان جهانی تجارت، پس از اینکه کشورها موافقت کردند که بازارهای خود را به روی کالاها و خدمات باز نمایند، باید تعهداتشان را تثبیت کنند. در مورد کالاها این تثبیت تا سقف نرخ حقوق و عوارض گمرکی است، باید توجه داشت تثبیت این نرخ‌ها به معنای آن نیست که امکان ایجاد تغییر در آنها وجود ندارد بلکه ایجاد تغییرات در نرخ‌های تثبیت شده، پس از انجام مذاکرات با طرف‌های تجاری امکان پذیر است یعنی کشوری که قصد ایجاد تغییر در نرخ‌های تثبیت شده قبلی را دارد موظف است زیان تجاری حاصل شده از این تغییرات را برای طرف‌های تجاری خود جبران نماید.

در سازمان جهانی تجارت این اصل، در شکل تعهدات تثبیت تعرفه‌ها (گات ماده ۲) و منع برقراری موانع غیر تعرفه ای فرا راه تجارت (گات ماده ۱۱) ظاهر می‌شود و همچنین موضوع شفافیت در نظام تجاری در قالب دو تعهد اصلی، تجویز حمایت از صنایع و بنگاه‌های داخلی اما تنها با تعرفه (گات ماده ۲ و ماده ۱۱) و شفافیت در کلیه قوانین و مقررات تجاری، احکام قضایی و دستورات اداری (گات بند یک ماده ۱۰)، تضمین شده است.

به طور کلی ویژگی قابلیت پیش بینی سبب می‌شود شرکت‌ها، سرمایه گذاران و دولت‌های خارجی اعتماد لازم پیدا کنند از

اینکه اولاً موانع تجاری (موانع تعرفه ای و غیر تعرفه ای) به صورت دلخواه به وجود نمی‌آید و ثانیاً نرخ‌های تعرفه ای و تعهدات مربوط به گشودن بازار در سازمان جهانی تجارت تثبیت می‌شود.

۴-۱ : افزایش رقابت منصفانه؛ تجارت منصفانه:

گاهی اوقات WTO به عنوان یک نهاد تجارت آزاد تعریف می‌شود که البته چنین تعریفی به طور صرف صحیح نیست چرا که WTO نظام تعرفه ای را قبول دارد و در شرایط محدودی، سایر اشکال حمایت را مجاز می‌داند. به طور دقیق تر، WTO نظامی از قواعد است که رقابت آزاد، منصفانه و عاری از اختلال را گسترش می‌دهد.

گر چه مقررات مربوط به اصل عدم تبعیض (اصل دولت کامله الوداد و رفتار ملی) به گونه ای طراحی شده اند تا شرایط تجاری منصفانه شکل گیرد (بویژه در زمینه دامپینگ^(۹) و یارانه‌ها) ولی شاید بتوان اصل افزایش رقابت منصفانه را ضمانتی برای نتیجه بخش بودن اقدامات صورت گرفته بر اساس اصول قبلی دانست چرا که این اصل با منع کشورهای عضو از اتخاذ روش‌های تجاری غیر منصفانه مانند اعطای یارانه‌های صادراتی، امکان عملکرد مناسب در محیط رقابتی را فراهم می‌کند و همچنین با تجویز روش‌های منصفانه برای اعمال حمایت از منافع اساسی کشورهای عضو، به ایشان اطمینان می‌دهد که مشارکت در نظام تجارت چند جانبه متضمن از دست دادن تمامی ابزارهای حمایتی نخواهد بود. بدین ترتیب این اصل به دو طریق زیر عمل می‌کند:

* منع رویه‌های تجاری غیر منصفانه: اصولاً رویه‌های تجاری غیر منصفانه اقداماتی مبتنی بر برنامه‌های غیرمنصفانه‌اند که هدف و نتیجه آنها اختلال در بازار و آسیب به منافع شرکای تجاری است. در این رویه‌ها قدرت رقابت کالاهای بهره‌مند از اقدامات غیر منصفانه افزایش می‌یابد، این

رویه‌ها ممکن است با دخالت دولت شکل گیرد که در این صورت شکل اعطای یارانه به خود می‌گیرند، در حقیقت دولت‌ها با اعطای یارانه به بنگاه‌های تجاری می‌توانند از هزینه‌های تولید یا فروش آنها کاسته و موجب افزایش توان رقابت آنها گردند، سازمان جهانی تجارت دولت‌های عضو را به خودداری از اعطای این گونه یارانه‌ها فرا می‌خواند و به اعضایی که تحت تاثیر این یارانه‌ها قرار می‌گیرند، اجازه اتخاذ اقدامات جبرانی را می‌دهد.

قیمت شکنی (دامپینگ) از دیگر انواع رویه‌های تجاری غیر منصفانه است که اساساً دولت‌ها نقشی در آن ندارند. در این روش خود بنگاه تجاری به منظور دستیابی به بازار رقابتی خود، محصولاتش را با قیمتی کمتر از قیمت معمول وارد بازار می‌کنند. در این مورد نیز سازمان جهانی تجارت برای مقابله با این رویه، به اعضای خود اجازه داده است دست به اقدامات جبرانی بزنند. (ماده ۶ و ۱۶ گات)

* تجویز روش‌های منصفانه حمایت از منافع اساسی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی :

مفهوم تجارت منصفانه بدین معنی است که دولت‌ها حق دارند علاوه بر بکارگیری رژیم تعرفه ای که با توجه به مذاکرات تعرفه ای، حمایت مورد نظر را به بخش‌های مختلف تولیدی آنها اعطا می‌کند، در مواقع ضروری می‌توانند روش‌های فوق العاده نیز برای حمایت استفاده نمایند. تجویز اقدامات حفاظتی^(۶) برای جلوگیری و یا جبران آسیب‌های وارده به بخش‌های تولیدی کشور، تجویز اقدامات حمایتی در صورت بروز مشکلات ترازپرداخت‌ها و نهایتاً

تجویز انحراف از تعهدات گات به دلایل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و امنیتی، از این گونه اقدامات است (مواد ۲۱، ۲۰، ۱۹، ۱۸، ۱۲ گات).

۱-۵ : تشویق برای توسعه و اصلاحات اقتصادی؛ رفتار ویژه با کشورهای در حال توسعه:

بیش از ۷۵ درصد اعضای WTO، کشورهای در حال توسعه و در حال گذار به سمت اقتصاد باز می‌باشند. طی مذاکرات دوره اروگوئه بیش از ۶۰ کشور (در حال توسعه و گذار) به طور مستقل برنامه‌های آزادسازی تجاری را به اجرا گذاشتند. پس از آنکه کشورهای در حال توسعه و اقتصادهای در حال گذار فعال تر گردیدند، از قدرت تاثیر گذاری بیشتری در مذاکرات دور اروگوئه نسبت به ادوار مذاکراتی قبلی برخوردار شدند. در پایان دور اروگوئه، کشورهای در حال توسعه آماده قبول اکثر تعهداتی شدند که کشورهای توسعه یافته پذیرفتند ولی موافقتنامه به آنان و بویژه کشورهای فقیر و با حداقل توسعه یافتگی، دوره گذار را اعطا کرد تا خود را با موارد نا مانوس و شرایط مشکل این سازمان تطبیق نمایند. با توجه به اینکه سیستم سازمان جهانی تجارت به توسعه کمک می‌کند و از آنجایی که کشورهای در حال توسعه برای اجرای موافقتنامه‌های این نظام نیازمند انعطاف زمانی می‌باشند، موافقتنامه‌های این سازمان مواردی را که البته سابقاً در گات^(۷) نیز وجود داشته، در بر می‌گیرد که مطابق آن، کمک‌ها و امتیازات تجاری خاصی را برای کشورهای در حال توسعه و در حال گذار اعطا کرده است.

بر اساس تصمیم وزرا در پایان دور اروگوئه، کشورهای غنی و توسعه یافته تر باید در اجرای تعهدات خود مبنی بر دستیابی به بازار کالاهایی که از کشورهای با حداقل توسعه یافتگی صادر می‌شود، سرعت بخشند و به موجب این تصمیم، اخیراً کشورهای توسعه یافته تقریباً برای همه کالاهای وارداتی از کشورهای با حداقل توسعه یافتگی، شرایطی را مهیا ساختند تا این کشورها بتوانند بدون نیاز به پرداخت حقوق گمرکی و یا مواجه بودن با سهمیه وارداتی، اقدام به واردات نمایند.

زیر نویس‌ها:

1) Most-Favoured-Nation

(۲) ماده دوم

(۳) ماده چهارم

4) National Treatment

(۵) (صادرات زیر قیمت برای دستیابی به سهم بازار)

6) Safeguard measures

7) GATT 1947

منابع و مأخذ:

- ۱- فصل اول کتاب الکترونیکی understanding the WTO از سری مستندات دبیرخانه سازمان جهانی تجارت.
 - ۲- پایگاه اطلاع رسانی سازمان جهانی تجارت به آدرس الکترونیکی www.wto.org
 - ۳- سازمان جهانی تجارت: ساختار، قواعد و موافقتنامه‌ها
- ”مجموعه آموزشی دفتر نمایندگی تام الاختیار تجاری ج.ا.ایران“

خواننده گرامی

با ارسال مقالات و مطالب مفید خود، نشریه فارسی اتاق ایران را پر بارتر کنید.

تحریریه